

Rozdział 1.

GEOGRAFIA

1. Położenie geograficzne

Polska leży między Morzem Bałtyckim na północy a Sudetami i Karpatami na południu, w dorzeczu Wisły i Odry. Powierzchnia administracyjna Polski wynosi 312 679 km², co daje jej 70. miejsce na świecie i 9. w Europie. Zamieszкана przez prawie 38,5 miliona ludzi (2014), zajmuje pod względem liczby ludności 34. miejsce na świecie, a 6. w Unii Europejskiej.

Od północy Polska graniczy z Rosją (z jej obwodem kalinogradzkim) i Litwą, od wschodu z Białorusią i Ukrainą, od południa ze Słowacją i Czechami, od zachodu z Niemcami. Większość północnej granicy Polski wyznacza wybrzeże Morza Bałtyckiego. Polska wyłączna strefa ekonomiczna na Bałtyku graniczy ze strefami Danii i Szwecji.

Wśród krajów, graniczących z Polską, najdłuższą granicę mają Czechy (796 km), Słowacja (541 km) i Ukraina (535 km).

Skrajnymi punktami Polski są: na północy – przylądek Rozewie, na południu – szczyt Opołonek w Bieszczadach, na zachodzie zakole Odry k. Cedyni, na wschodzie zakole Bugu k. Strzyżowa. Rozciągłość południkowa wynosi 550', to jest 649 km, co powoduje różnicę w długości trwania dnia między północną i południową częścią Polski. Polska leży w strefie czasu środkowoeuropejskiego latem wprowadza się czas letni. Poblizu Warszawy znajduje się geometryczny środek Europy, przecinają się tu linie łączące: przylądki Nordkyn (Norwegia) i Matapan (na Peloponezie w Grecji) oraz przylądek Roca (Portugalia) i środkowy Ural.

PYTANIA

1. Z którymi krajami graniczy Polska?
2. Jaki kraj ma najdłuższą granicę z Polską?
3. Gdzie w Polsce znajduje się geometryczny środek Europy?
4. Jakiemu miejscu w Europie i na świecie zajmuje Polska pod względem wielkości obszaru?

2. Ukształtowanie terenu

Podczas podróży po Polsce można dostrzec duże zróżnicowanie w ukształtowaniu powierzchni. Na północy przeważają obszary nisko położone, często faliste lub pagórkowate. W środkowej części kraju dominują rozległe równiny i szerokie doliny rzeczne, zaś na południu – tereny wyżynne i górskie.

Charakterystyczną cechą rzeźby terenu Polski jest przewaga obszarów nizinnych. Stanowią one aż 91% powierzchni. Średnia wysokość Polski – 173 m n.p.m.

Na obszarze gór i wyżyn stare struktury geologiczne były wielokrotnie niszczone i zrównywane, aby następnie, w wyniku procesów wypiętrzających, ulec odmłodzeniu. Stąd tak wyraziste w Polsce południowej, najstarsze rysy rzeźby ukształ-

towały się zasadniczo w okresie trzeciorzędowym. Formował się wtedy również potężny łańcuch górski Karpat i Tatr, w których położony jest najwyższy szczyt Polski. Rzeźba nizin Polski środkowej i północnej ma inny charakter i pochodzenie. W czwartorzędzie doszło do jej przeobrażenia bądź zupełnego pogrzebania pod grubymi warstwami osadów, gdy w zmieniających się warunkach klimatycznych dochodziło do powstawania i zanikania wielkiego lądolodu. Po jego ustąpieniu, w holocenie, nastąpił ostatni etap kształtowania rzeźby, głównie nizin nadmorskich.

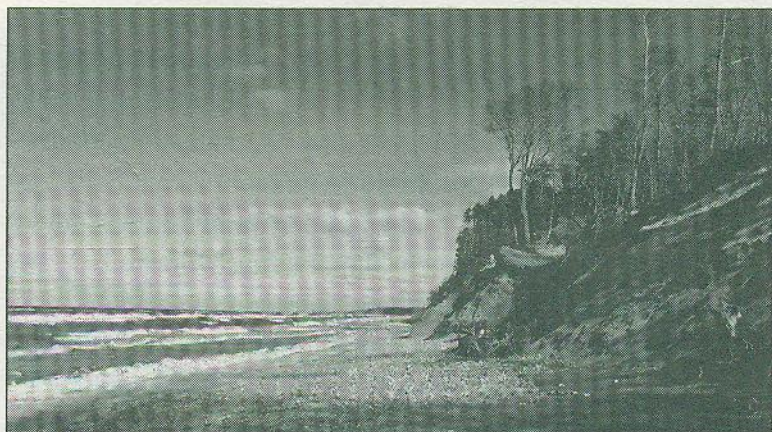
Najniżej położony punkt w Polsce: Raczki Elbląskie (Żuławy Wiślane): – 1,8 m n. p. m.

Najwyżej położony punkt w Polsce: Szczyt Rysy w Tatrach: 2499 m n. p. m. Zresztą ponad 2.500 m jest w całych Tatrach sześć szczytów, a dziewiętnaście szczytów przenosi 2.400 m.

Najniższe góry Polski – Góry Świętokrzyskie mają równoleżnikowy układ pasm górskich (składowych), z najwyższym (to Łysica o wysokości 612 metrów nad poziomem morza) dominują tutaj kwarcyty i gołoborza, spotykane tylko w tej części Polski.

Wyżyna Lubelska i Kielecko-Sandomierska to pokrywy lessu i głębokie wąwozy, spotykane na przykład w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą, Sandomierzu – Wąwóz Królowej Jadwigi, Nałęczowa. Z kolei na Roztoczu występują ostańce skalne i szumy – czyli wodospady. Pasowość rzeźby jest widoczna także w ułożeniu kotlin podkarpackich;

Inne pasma Karpat to: Pieniny, Beskid Niski, Beskid Śląski, Beskid Żywiecki, Bieszczady, Beskid Średni, Beskid Magurski, Beskid Sądecki, Beskid Wyspowy. Beskidy mają łagodniejsze formy rzeźby, gdyż budowa geologiczna ogranicza szybkie procesy wietrzenia. Zostały podzielone na Karpaty

*Większość północnej granicy Polski wyznacza wybrzeże
Morza Bałtyckiego.*

Zewnętrzne i Wewnętrzne; spotykamy tutaj rzeźbę krasową — liczne jaskinie, wywierzyska (czyli formy krasu podziemnego i powierzchniowego) oraz typową rzeźbę wysokogórską polodowcowa. Budowa geologiczna Polski wymusiła różnorodność krajobrazów, form rzeźby, a co z tym związane również typy gospodarowania i prowadzonej działalności przez człowieka; także czyniąc Polskę krajem atrakcyjnym pod względem turystycznym. Każdy znajdzie dla siebie coś ciekawego. Morze, jeziora, góry — tutaj można odpoczywać na łonie natury bądź też uprawiać sporty zarówno latem, jak i zimą.

PYTANIA

1. Jakim krajem ze względu na ukształtowanie powierzchni jest Polska?
2. Jakie są najwyżej i najniżej położone punkty Polski?
3. Z czego składają się wyżyny Lubelska i Kielecko-Sandomierska?
4. Który region jest atrakcyjny pod względem turystycznym?